

ARTICLE19

Дуруғҳои вирусӣ: иттилооти ғалат ва коронавирус

Март – 2020

Дар се моҳи охир COVID-19, бемории ношй аз оилаи нави коронавирус, дар саросари олам паҳн гардид. Интишори ин вирус бо интишори маълумоти нодуруст ва “забони адоватомез”, ки ба шахсони таборашон чиниву осий равона шуда буд, ҳамроҳ буд. Ба иллати мавҷудияти ин вирус озодии баён низ таҳти таъсир қарор гирифтааст, зеро баъзе кишварҳо барои расидагӣ ба ин мавзӯ ва контроли гуфтовардҳо нисбат ба бӯҳрон аз сензура, ба маҳбас кашиданҳо ва қонунҳои саркубкунанада истифода мекунанд.

Дар моҳи феврал Созмони умумичаҳонии тандурустӣ (СҮТ) дар мавриди “инфодемия”, ки тавассути мавҷҳои иттилооти ғалат ва гумроҳкунанда оид ба COVID-19 буруз карданд, изҳори нигаронӣ намуда буд. Хабарҳо дар шабакаҳои иҷтимоӣ, ки доруҳои дуруғинро оид ба вирус талқин мекунад, назарияҳои тавтеаи (иғвоангези) бузург ва иттилооти нодуруст дар мавриди паҳншавии вирус нисбат ба хабарҳо аз манбаҳои муътамад бештар хонда ва дида мешаванд. Гоҳо чунин иттилооти нодуруст дар гузоришҳои расонаҳои сунатӣ ҳам садо медиҳад. Дар аксар ҳолатҳо иттилооти ғалат тавачҷуҳи сиёсатмардонро ба худ ҷазб мекунад, эҳсоси нобоварино нисбат ба ҳукумат бедор мекунад ва тухми сардаргумиро миёни мардум меқорад.

Авҷ гирифтани COVID-19 ҳамчунин боиси тарс, зуҳури таъбиз ва таҳамулнопазирӣ дар бисёр қисматҳои ҷаҳон шуд. Шахсон ва ҷомеаҳои алоҳидае, ки “забони адоват” онҳоро зеро ҳадаф мегирад, аз он дар хавотиранд, ки дунболи (пайи) суханони нафратомез метавонанд ҳолатҳои таъбиз ва зуроварӣ сурат бигиранд.

Дар талошҳои худ барои ҳалли ин мушкилот давлатҳо гоҳо равишҳои саҳт ва бесамареро пеша мекунанд. Талоши Чин барои пушонидани хабарҳои оммавӣ оид ба хуруҷи COVID-19, барои андешидани тадбирҳои нахустин алайҳи беморӣ таъсири манфӣ гузошанд. Ҳукуматҳои кишварҳои Осийи ҷанубӣ-шарқӣ ба қонунҳои саркубкунанда така намуда, паҳнкунандагони эҳтимоли иттилооти нодурустро оид ба COVID-19 ба маҳбас кашиданд ва мутаҳҳам намуданд. Ҳукумати Эрон он қорбарони шабакаҳои иҷтимоиро, ки дар бораи коронавирус маълумот интишор мекарданд, ба додгоҳ мекашид ва ҳамзамон аз додани иттилоот оид ба авҷи вирус хомушӣ ихтиёр мекард.

Рӯзноманигории мустақил, гузоришҳои шаҳрвандӣ, баҳсу гуфтугуи озод ва маҷрои озоди иттилоот барои муборизаи ҷаҳонии муваффақ алайҳи COVID-19 заруранд. Ҳукуматҳо бояд сиёсатҳо ва иқдомотеро нисбат ба хуруҷи беморӣ таҳия кунанд, ки аз озодии баён ва дастрасӣ ба иттилот пуштибонӣ мекунанд. Муносибат ба интишори маълумоти безътимод ва “забони адоват”, ки бар сензура ва мучозот асос меёбад, бояд ба равишҳои иваз шаванд, ки ба шафоффият ва озодии БАО така мекунанд.

БАО ва шабакаҳои иҷтимоӣ ҳамчунин бояд дар мубориза бо интишори маълумоти нодуруст ва “забони адоват”-и марбут ба бӯҳрони COVID-19 мусоидат намоянд. Рӯзноманигорон маълумотро бояд дақиқ, беғаразона паҳш кунанд, чорабиниҳои ташвиқотӣ ва ҳолатҳои таъбизи расмиро таҳқиқ кунанд. Ҳамчунин бояд ба мавҷудияти ҳуқуқи барқарорсозии адолат ва нашри радияҳо мутақоид буд. Шабакаҳои иҷтимоӣ бояд ҳамкориро бо СҮТ ва мақомоти тандурустӣ ба хотири таъмини интишори маълумоти дақиқ ва муътамад оид ба COVID-19 идома диҳанд. Ҳамчунин бояд кафолат диҳанд, ки амалҳои зидди интишори маълумоти безътимод ва “забони адоват” раванашуда, дар асоси меъёрҳои дақиқ ва фаҳмо бунёд шудаанд ва бо қоидаҳои лозима тақвият меёбанд.

МУНДАРИЧА

ҲАДАФ	2
МУНДАРИЧА	3
ПЕШГУФТОР	4
СТАНДАРТҲОИ ТАТБИҚШАВАНДАИ ҲУҚУҚҲОИ ИНСОН	6
ҲУҚУҚ БА ОЗОДИИ БАЁН ВА ДАСТРАСӢ БА ИТТИЛОӢТ	6
ТАНЗИМИ ВАӢО	7
ҲУҚУҚ БА САЛОМАТИ	8
МУШКИЛОТ ДАР САМТИ ОЗОДИИ СУХАН БО САБАБИ ХУРУЦИ COVID-19	9
МАЪЛУМОТИ ҒАЛАТ (ДЕЗИНФОРМАТСИЯ) ВА COVID-19	9
ЗАБОНИ АДОВАТ	11
ВОКУНИШИ МУАССИР БА АВЦИ COVID-19: НАҚШИ ОЗОДИИ СУХАН ВА ДАСТРАСӢ БА ИТТИЛОӢТ	12
ҚАРАЁНИ ОЗОДИ ИТТИЛОӢТ	12
НАҚШИ ВАӢО	12
НАҚШИ ШАБАҚАҲОИ ИҚТИМОИ	13
ТАВСИЯҲО	15
БАРОИ ДАВЛАТҲО	15
БАРОИ ВАӢО	16
БАРОИ ШАБАҚАҲОИ ИҚТИМОИ	17
ЁДДОШТҲО	18

COVID-19, қаблан маъруф бо “коронавируси нави соли 2019”, аз беморие иборат аст, ки тавассути силсилаи нави вирусҳои оилаи коронавирусо ҳуҷур намудааст.¹ Дар ҳоле ки аксаран ҳолатҳои сироятшавӣ дар шакли сабук мегузаранд, ҳолатҳои вазнин метавонанд боиси илтиҳоби шуш гарданд ва фоизи ками ҳолатҳои сироятшавӣ бошанд, метавонад боиси марг шаванд. Намояндагони соҳаи тандурустӣ бори нахуст COVID-19-ро дар шаҳри Ухани музофоти Хубэй дар Чин, моҳи декабри соли 2019 кашф карданд. Ба ҳолати то 6 марти соли 2020 дар 79 кишвар 96 250 ҳолати гирифтورشавӣ бо 32809 ҳолатҳои марг ба қайд гирифта шудааст.²

Чанд ҳафта пасаз мушаххас шудани COVID-19 ҳукумати Чин бо шиддат талош кард, ки маҷрои иттилооти марбут ба авҷгирии ин вирусро таҳти назорат бигирад. Ҳукумат иттилоотро аз ҷомеа пинҳон мекард, ба таври муназам теъдоди олудашудагонро кам нишон медод ва гузоришҳоро дар ВАО-и давлатӣ контрол мекард, онлайн-форумҳоро сензура мекард, маълумотдиҳандагонро боздошт ва қорбарони шабакаҳо, журналистон ва қормандони тибро, ки оид ба бемори табодули иттилоот мекардан, таъқиб менамуд.³ Қоршиносон бар он назаранд, ки маҳдудкунии маълумот оид ба COVID-19 ба самаранокии ақсуламал нишон додан алайҳи ҳуруҷи беморӣ таъсири манфӣ расонд.⁴

Дар моҳи феврал норозигии ҷомеа пас аз ғавти Ли Вэнлян, духтури 33-сола, ки қурбонии COVID-19 гардид, ба фазои ҷамъиятӣ паҳн шуд. Доктор Ли яке аз аввалин нафаронест, ки дар бораи ин беморӣ изҳори нигаронӣ кард ва сипас ўро боздошт карданд ва барои “паҳн кардани изҳороти бардурӯғ дар интернет” огоҳӣ доданд ва маҷбур карданд, ки санадеро дар бораи “рафтори ғайриқонунӣ”-аш имзо кунад. Мардуми Чин ошкоро алайҳи танбеҳдиҳандагон баромад карданд ва фаъолияти ҳукуматро дар мавриди ба низом овардани бӯҳрон зери шубҳа қарор доданд.⁵

Вақте COVID-19 ба кишварҳои ҳамсоя ва сипас дар саросари ҷаҳон паҳн шуд, ҳукуматҳо ва одамон ба маҷрои дурӯғи афсонаҳо ва таҳрифҳо дар фазои онлайнӣ ва баъзан дар расонаҳои анъанавӣ дучор омаданд. Дар моҳи феврал СҮТ аз “инфодемияи оммавие” ношӣ аз ҳуруҷи бемории COVID-19 ҳушдор дод, ки “ба одамон дар пайдо кардани сарчашмаҳои безътимод ва тавсияҳои мӯътамад ҳангоми зарурат ҳалал мерасонад⁶.” Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ инчунин борҳо огоҳӣ кардааст, ки маълумоти нодуруст⁷ дар бораи COVID-19 кӯшиши муқовимат ба вирусро зери хатар мегузорад.⁸

Дар байни устураҳои, ки дар интернет ва офлайн паҳн шудаанд, нақлҳои ҳам ҳастанд, ки гуё истифодаи дастхушкунакҳо, хурдани сирпиёз ва маводи шустушӯӣ метавонанд сироятҳоро таъбад кунанд, ё гуё сабаби беморӣ аслиҳои биологии амрикоӣ ё чинӣ аст ё тавтеаи мудҳиши Бунёди Билл ва Мелинда Гейтс ва гуё дар саҳнае аз филми “Симпсонҳо”⁹ коронавирусо дар соли 1993 пешгӯӣ карда буданд. Дурӯғи бештар зишт муболиғаи омори сироят ва тавзеҳи нодурусти сиёсати давлатӣ мебошад. Муҳаққиқон муайян карданд, ки маълумоти бардурӯғ дар бораи COVID-19 нисбат ба маълумот аз сарчашмаҳои мӯътабар ба монанди ВСС ва Марказҳои назорат ва пешгирии бемориҳо васеътар интишор ёфтааст¹⁰. Авҷ гирифтани COVID-19 инчунин эҳсосоти зидди чинӣҳо ва бадгумонӣ нисбат ба хориҷиёро дар бисёр қисматҳои ҷаҳон ба вуҷуд овард, ки боиси паҳн шудани “забони адоват” гардид.

Ин дар шабакаҳои иҷтимоӣ бештар ба назаррас мерасад, чун мунтазам аз аккаунтҳои пушида паҳн мешавад. Расонаҳои анъанавӣ ва мансабдорони давлатӣ инчунин баъзан паёмҳои дорои хусусияти таъбизомез, аз ҷумла дар бораи ширкатҳои, ки аломатҳои ворид шудани мизочони чиниро манъ мекунанд, интишор мекунанд¹¹.

Бисёре аз ҳукуматҳо нисбат ба интишори маълумоти нодуруст дар бораи авҷи COVID-19 воқуниши ҷиддӣ нишон доданд. Гарчанде Чин муносибати худро ба сар задани беморӣ бо истифодаи карантини қатъӣ ва ҳамкорӣ бо намоёндагони соҳаи тандурустӣ дар саросари ҷаҳон тағйир додааст, вай пайваста назорати ҷараён ва пешниҳоди иттилоотро ба васоити ахбори омма ва таъқиб кардани шахсонро, ки мансабдорони ҳукумат ва сиёсати онҳоро танқид мекунанд, идома дод. Дар кишварҳои дигари Осиё ҳукуматҳо қонунҳои репрессивиро ҷорӣ мекунанд, ки "хабарҳои қалбаки", муоширатҳои онлайнӣ ва киберҷиноятҳоро танзим мекунанд, касоне, ки гӯё дар бораи вирус эҳимолан дурӯғ интишор мекунанд ба ҳабс мегиранд ё таъқиб мекунанд¹² Таиланд "Маркази мубориза бо хабарҳои қалбаки" –ро муваззаф намуд, ки изҳороти бардурӯғ оид ба COVID-19 тафтиш кунад, парвандаҳои ҷиноятӣ оғоз намояд.¹³ Ҳукумати Эрон як "пойгоҳи муҳофизат аз कोरोनाвирус" -ро ба вуҷуд овард, ки боиси боздошти шахсоне гардид, ки гӯё иттилооти ғайримуътамад паҳн мекунанд вале бо ин ҳамзамон иттилоотро оид ба паҳншавии COVID-19 дар кишвар пинҳон медоранд.¹⁴

Барои ҳалли мушкилоти дар боло зикршуда ташаббусҳои мусбат ҳам андешида шудаанд. Дар моҳи январ, СУТ Шабакаи иттилоотии худро оид ба эпидемия (EPI-WIN) - барномаи хусусӣ оид ба мубориза бо маълумоти ғалатро оғоз кард, ки "иттилооти муосир ва саҳеҳро аз сарчашмаҳои мӯътамад, таъмин мекунад".¹⁵ СУТ инчунин ҳамкориро бо ширкатҳои технологӣ, аз ҷумла Facebook, Google, Tencent, Baidu, Twitter, Tik-Tok, Weibo, Pinterest ва инчунин таъсиргузoron дар Интернет барои паҳн кардани маълумоти дақиқ дар бораи COVID-19.¹⁶ шурӯъ кард. Шабакаҳои иҷтимоии бузург барои пешбурди контенти мӯътабар оид ба вирус дар навигарӣ ва кам кардани манзараи иттилооти бардурӯғ чораҳо андешиданд.¹⁷

Артикл 19 ин ташаббусҳои мусбатро дастгирӣ мекунад. Дар баробари дигар ҳуқуқҳои асосии инсон, ҳуқуқ ба озодии баён ва иттилоот бояд ҷаҳорҷӯбаи қонуниро барои мубориза бо авҷи COVID-19 таъмин кунад. Ҳангоми бӯҳрон дар соҳаи тандурустӣ, ба монанди сар задани COVID-19, ҷараёни озоди иттилот аҳамияти хос дорад. Эпидемияҳои вирусӣ ва пандемия ба ҳам тавъаманд ва ба аҳоли дар миқёси минтақавӣ, миллӣ ё глобалӣ таъсир мерасонанд. Мақомоти давлатӣ наметавонанд назорати ҳамаҷонибаи паҳншавии вирус ва пайдоиши нуқтаҳои доғи навро дар вақти воқеӣ анҷом диҳанд. Ба ҷои ин, тадбирҳои ҷавобии муассири беҳдоштӣ алайҳи эпидемия ва пандемия дар асоси мониторинг ва гузоришдиҳии ҷомеа таҳия карда мешаванд. Рӯзноманигорон, муҳаққиқон ва мутахассисони соҳаи тандурустӣ дар пайгирии паҳншавии вирус низ нақши муҳим доранд.

Дар айни замон, духтурон, эпидемиологҳо ва одамони дигар наметавонанд худ ва дигаронро, бидуни дастрасӣ ба иттилооти дақиқ ва муҳим аз мақомот, самаранок ҷимоя кунанд.

Раддияҳои расмӣ ва пинҳонкунии иттилоот танҳо ба паҳншавии эпидемияи вирусӣ мусоидат мекунад.¹⁸ Мақомоти давлатӣ ҳам дастрасии мустақим ба иттилооте доранд, ки шахсони мансабдори давлатӣ ҷамъоварӣ мекунанд ва ҳам имкониятҳои беҳтарини ҷамъовари маълумот аз манбаъҳои мухталифи давлатӣ ва ғайридавлатӣ.

Дастрасӣ ба ин маълумот муҳим аст, зеро он ҳам ба рафтори одамон ва ҳам ба ҷамоаҳо, инчунин ба рафтори мутахассисони соҳаи тиб таъсир мерасонад.

Илова бар ин барои арзёбии воқунишҳои расмӣ ба бӯҳронҳои соҳаи тандурустӣ, мардум ба дастрасии иттилоот дар бораи сиёсатҳо ва чораҳои андешидашуда ниёз доранд.

Ин ҳуҷҷат мавқеи Артикул 19-ро дар бораи озодии баён, вобаста ба тасири бӯҳрони COVID-19, муайян мекунад. Он стандартҳои байналмилалӣ ҳуқуқ ба озодии сухан ва иттилоотро, хусусан ҳуқуқ ба саломатиро тавсиф мекунад. Дар он нақши асосие таъкид мешавад, ки ин ҳуқуқҳо дар тарҳрезӣ ва татбиқи стратегияҳои муассири соҳаи тандурустӣ мебозанд. Он ба таври муфассал баъзе мушкилоти марбут ба озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоотро дар давраи бӯҳрони кунунии COVID-19 баррасӣ мекунад ва тавсияҳоро барои давлатҳо ва дигар сохторҳо, алаҳусус барои ВАО ва шабакаҳои иҷтимоӣ медиҳад.

Стандартҳои татбиқшавандаи ҳуқуқҳои инсон

Ҳуқуқ ба озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот

Ҳуқуқ оид ба озодии изҳори ақида бо моддаи¹⁹ Эъломияи Умумиҷаҳонии Ҳуқуқи Инсон (ЭУҲИ) ҳифз шудааст ва мувофиқи моддаи 19-и Паймони байналмилалӣ ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ (ПБҲШС)²⁰ ва созишномаҳои минтақавӣ оид ба ҳуқуқи инсон қувваи қонунӣ дорад²¹.

Соҳаи амали ҳуқуқ ба озодии баён васеъ аст. Банди 3 моддаи 19-и ПБҲШС аз давлатҳо талаб мекунад, ки ба ҳама одамон "озодии чувствў, гирифтани ва паҳн кардани ҳама гуна иттилоот ва ғояҳоро, сарфи назар аз сарҳади давлатӣ, ба таври шифоҳӣ, хаттӣ, дар ҷоп ё санъат, ё ба тариқи дигари интиҳоб", кафолат диҳад.²² Кумитаи СММ оид ба Ҳуқуқи Инсон, мақомоте, ки барои тафсири ПБҲШС мукаллаф шудааст, тасдиқ кардааст, ки ин ҳуқуқ ба шарҳу тафсири сиёсӣ, рўзноманигорӣ, омўзгорӣ, муҳокимаҳои ҳуқуқи инсон, шарҳҳои шахсӣ ва мукотиба тааллуқ дорад ва ҳамчунин ҳимояи андешаро дар интернет таъмин менамояд.²³

Гарчанде ҳуқуқ ба озодии баён бунёдӣ бошад ҳам, он мутлақ нест. Давлатҳо метавонанд ин ҳуқуқро барои ҳифзи манфиатҳои қонунии ҷамъиятӣ, аз ҷумла ҳифзи саломатӣ, маҳдуд кунанд. Аммо, Кумитаи ҳуқуқи инсон изҳор дошт, ки маҳдудиятҳо бояд истисноӣ буда, ба санҷиши қатъии сезинаӣ мувофиқат кунанд²¹. Ҳар гуна маҳдудият бояд:

аз ҷониби қонун муқаррар гардад: ҳама гуна қонунҳо ё санадҳои зерқонунӣ бояд бо возеҳии кофӣ таҳия карда шаванд, то ки шахс тавонад рафтори худро ба таври мувофиқ танзим кунад;

ҳадафи қонунии худро пайгирӣ кунад, ки он танҳо яке аз инҳо буда метавонад: эҳтиром ба ҳуқуқ ва обрўи шахсони дигар ё ҳифзи амнияти миллӣ, тартиботи ҷамъиятӣ ва саломатии аҳоли ва ахлоқи ҷамъиятӣ;

Зарур ва мутаносиб бошад: давлат бояд моҳияти дақиқи хатарҳо, инчунин зарурат ва таносуби амалҳои пешбинишударо дақиқ муайян кунад ва ҳамчунин муайян кунад, ки тадбирҳои пешниҳодшуда барои ноил шудан ба ин мақсад чораи ҳадди аққали маҳдудкунандаанд.

Илова бар ин, банди 2-и моддаи 20 -и ПБҲШС пешбинӣ менамояд, ки ҳама гуна суханроние, ки ба нафъи адовати миллӣ, наҷодӣ ё мазҳабӣ буда, боиси таъзия, душманӣ ё зўрварӣ мешавад, бояд аз ҷониби қонун манъ карда шавад

Ҳангоми маҳдуд кардани озодии суҳан ҳукуматҳо вазифадор ҳастанд, ки характери дақиқи таҳдиди эҳтимолиро ба саломатии ҷамъият исбот кунанд, ё амали худро бо дигар манфиатҳои баҳсноки давлатӣ асоснок кунанд,²⁵ (инчунин зарурат ва мутаносибии усули интиҳобкардаи худ оид ба маҳдудкунии баёнро).^{26*} Кумитаи ҳуқуқи инсон аз истифодаи қонуни ҷиноӣ алайҳи рӯзноманигорон, муҳаққиқон ва ҳомиёни ҳуқуқи инсон, ки аз маълумоти дорои манфиатҳои қонунии ҷамъиятӣ мубодила мекунанд., изҳорӣ нигаронӣ мекунад.²⁷

Бухронҳо дар соҳаи тандурустӣ, ба монанди эпидемияҳои вирусӣ ё пандемияҳо ғолибан афкори оммаро ба иқдоми мақомот тамаркуз мекунанд.

Ҳангоми авҷи COVID-19 тарс ва норозигии ҷомеа баъзан дар шакли танқид - ҳам асоснок ва ҳам беасос – нисбат ба мансабдорони давлатӣ ва сиёсатмадорони ҳукуматӣ зоҳир мешуданд. Амалҳои давлат барои пешгирии танқиди мақомоти давлатӣ ҳилофи ҳуқуқи озодии баён мебошанд.

Кумитаи ҳуқуқи инсон СММ изҳор дошт, ки «дар шароити муҳоҷисаҳои оммавӣ, ки шахсиятҳои ҷамъиятиро фаро мегирад, арзиши ифодаи бемонеаи андешаҳо махсусан баланд аст»²⁸.

Ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот унсури асосии ҳуқуқ ба озодии баён мебошад. Аз ҷумла, мардум ҳуқуқ доранд, ки маълумотҳои дар ихтиёри мақомотҳои давлатӣ бударо гиранд.²⁹ Кумитаи ҳуқуқҳои инсон СММ изҳор дошт, ки давлатҳоро мебояд иттилооти ифодакунандаи тавачҷӯҳи ҷамъиятиро фаъолона нашр кунанд ва барои осон кардани дастрасӣ ба иттилооте, ки мақомоти давлатӣ нигоҳ медоранд, аз ҷумла бо роҳи қабули қонун дар бораи озодии иттилоот, чораҳо андешанд.³⁰ Ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот ба ҳама мақомотҳои давлатӣ ва муассисаҳо, аз ҷумла мақомоти иҷроия, қонунгузорӣ ва судӣ, дар сатҳи миллӣ, минтақавӣ ё маҳаллӣ татбиқ карда мешавад.³¹ Ин ҳуқуқ инчунин нисбат ба иттилооте, ки сохторҳои дигари иҷрокунадаи вазои ҷамъиятӣ доранд, паҳн мешавад.³² Ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот, ҳамчун қисми ҷудонопазирӣ озодии баён, инчунин метавонад маҳдуд карда шавад, аммо танҳо бо риояи меъёрҳои қатъии пешбинишуда дафр банди 3-и моддаи 19 -и ПБҲШС.

Танзими ВАО

Кафолатҳои озодии суҳан пеш аз ҳама ба васоити ахбори омма муталлиқанд. Мақомотҳои байналмилалӣ ҳомиёни ҳуқуқ борҳо "нақши истисноии матбуотро дар давлате, ки бо принципи волоияти қонун идора карда мешавад"³³ ва нақши муҳими васоити ахбори оммаро дар ҷомеаи демократӣ таъкид кардаанд.³⁴ Масалан, Кумитаи ҳуқуқи инсон таъкид кардааст, ки:

Мубодилаи озоди иттилоот ва афкор оид ба масъалаҳои давлатӣ ва сиёсӣ байни шахрвандон, номзадҳо ва намояндагони интиҳобшудаи халқ аҳамияти хоса дорад. Ин маънои озодии матбуот ва дигар васоити ахбори оммаро дар назар дорад, ки тавонанд бидуни назорат ё маҳдудият оид ба масъалаҳои давлатӣ тавзеҳ диҳанд ва дар бораи онҳо ба ҷомеа хабар диҳанд. Ҷомеа, дар навбати худ, ҳуқуқи гирифтани маҳсулоти фаъолияти ВАО-ро дорад.³⁵

Гузоришгари махсус оид ба масъалаҳои ҳуқуқ ба саломатӣ, аҳамияти васоити ахбори оммаро барои таъмини ҳисоботдиҳӣ дар системаҳои тандурустӣ мушаххастар таъкид кард.³⁴

Гарчанде қонунҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон ӯҳдадорихоро барои ҳифз, ташвиқ ва риояи ҳуқуқи инсон ба души давлат мегузоранд, ба таври васеъ эътироф мешавад, ки корхонаҳои тиҷоратӣ низ барои риояи ҳуқуқи инсон масъуланд.³⁵

Принсипҳои раҳбарикунандаи СММ оид ба тиҷорат ва ҳуқуқи инсон як воситаи ғайриҳатмӣ татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи инсонро дар корпоратсияҳо, аз ҷумла дар шабакаҳои иҷтимоӣ пешниҳод мекунад.³⁸

Дар ин Принсипҳо гуфта мешавад, ки "корхонаҳо бояд ҳуқуқи инсонро эҳтиром кунанд",³⁰ ва масъулиятҳои иловагии корхонаҳо номбар карда мешаванд.

Дар миёни онҳо - татбиқи стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи башар,⁴⁰ кам кардани таъсироти номатлуб ба ҳуқуқҳои инсон,⁴¹ таҳия намудани сиёсате, ки ҳуқуқҳои инсонро равнақ медиҳад,⁴² гузаронидани санҷишҳои зарурӣ барои муайян кардани хатарҳо ба ҳуқуқҳои инсон⁴³ ва таъмини чораҳои бартарфкунандаи вайронкунии ҳуқуқҳои инсон мебошанд.

Бо дарназардошти имкониятҳои васеи шабакаҳои иҷтимоӣ дар идоракунии ва маҳдудкунии ифодаи андешаҳо дар Интернет, стандартҳо дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқҳои инсон, ки ба озодии баён таалуқ доранд, махсусан муҳим мебошанд. Дар як қатор гузоришҳои ахир, Гузоришгари махсуси СММ оид ба озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот тарзи рафтори шабакаҳои иҷтимоиро дар ин самт таҳқиқ кард. Вай борҳо изҳори нигаронӣ кард, ки "на ҳама ширкатҳо принсипҳои ҳимояи ҳуқуқҳои инсонро дар фаъолиятҳои таъбиқ мекунад"⁴⁵ ва ширкатҳо мушкилотҳои ба монанди забони адоватро ҳал карда, "қариб ҳеч гоҳ оқибатҳои ин амалҳоро барои ҳуқуқи инсон ба назар намегиранд"⁴⁴.

Сиёсатҳои модератсияи контент бояд ба таври равшану дақиқ таҳия карда шаванд, то ки корбарон боварӣ ҳосил кунанд, ки изҳороти онлайнӣ онҳо чӣ гуна арзёбӣ хоҳад шуд.⁴⁷ Дар гузориши соли 2018, Гузоришгари махсус оид ба қоидаҳои «субъективӣ» ва «норавшан дар модератсияи контент, ки аз ҷониби шабакаҳои иҷтимоӣ татбиқ мешаванд, изҳори нигаронӣ кард.⁴⁸ Илова бар ин, шабакаҳои иҷтимоӣ бояд расмиёти асосӣ, аз ҷумла огоҳӣ ва асоснок кардани қарорҳоро дар бораи аз байн бурдани контент ва имконияти шикоят кардан аз чунин қарорҳоро^{49*} таъмин кунанд

Ҳуқуқ ба саломатӣ

Ҳуқуқ ба саломатӣ дар ЭУҲБ 50 тасдиқ шудааст ва мувофиқи моддаи 12-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (ПБҲИИФ) қувваи юридикӣ дорад, ки он аз ҷумла, аз давлатҳои узв талаб мекунад, ки эпидемияро пешгирӣ, хомӯш ва назорат кунанд.⁵¹

Ин инчунин ба кӯшишҳои инфиродӣ ва муштараки давлатҳо дар самти истифода ва тақмили назорати эпидемиологӣ ва ҷамъоварии маълумот оид ба беморӣ дахл дорад.⁵² Аз ин бармеояд, ки дастрасӣ ба иттилоот ҳуқуқи ҷустуҷӯ, гирифтани ва мубодилаи иттилоот ва ғояҳоро оид ба масъалаҳои тандурустӣ дар бар мегирад.

Давлатҳо нисбати ҳуқуқ ба иттилоот ҳангоми сар задани беморӣ ўҳдадорӣҳои баробар доранд. Ҳуқуқ ба саломатӣ ва ҳуқуқ ба озодии баён ва иттилоот бо ҳам робитаи ҷудонашаванда дорад.⁵³ Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ таъкид кардааст, ки “дастрасӣ ба иттилоот унсури асосии ҳуқуқ ба саломатӣ мебошад.⁵⁴ Ҳангоме ки давлат озодии баёнро оид ба масъалаҳои тандурустӣ маҳдуд мекунад ё дастрасӣ ба иттилооти марбут ба саломатиро мебандад ва бо мақсади пешгирӣ иттилооти тиббиро нашр намекунад, аҳоли аз таъсири манфӣ ба саломатӣ азият мекашад ва наметавонад пурра аз ҳуқуқ ба саломатӣ истифода кунад.

Кумитаи ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ пеш аз сензуракунонии иттилооти марбут ба тандурустӣ ва дигар амалҳои, ки иштироки ҷомеаро дар муҳокима ва ташаббусҳо оид ба масъалаҳои соҳаи тандурустӣ пешгирӣ мекунад, ба таври возеҳ огоҳ кард.⁵⁵ Тавре ки аксуламали аввалияи Чин ба COVID-19 нишон дод, фуру нишондани иттилоърасонӣ ба омма дар бораи хуруҷи беморӣ барои мониторинг ва воқуниши саривақтӣ монеъа мешавад. Ва баръакс, ҳимояи озодии баён кафолат медиҳад, ки иттилооти муҳиме, ки ҷамъият, рӯзноманигорон ва мақомоти маҳаллии тандурустӣ ҷамъоварӣ мекунад, ба мақомот ва ҷонибҳои дигари манфиатдор дастрас мешаванд.

Гузоришгари махсус оид ба ҳуқуқ ба саломатӣ инчунин зарурати шаффофияти сиёсати масъалаҳои тандурустӣ ва аҳамияти иттилоотро барои таъмини ҳисоботдиҳии мақомоти ҳокимият ва тақвият бахшидан ба ҳимояи ҳуқуқ ва имконоти шахсони алоҳида барои ҳифзи саломатии худ таъкид кард.⁵⁶ Кумитаи ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ инчунин “пинҳон доштан” ва таҳрифи иттилоотро маҳкум кард, ки барои саломатӣ ва ё табобат муҳим аст.⁵⁷

Мушкилот дар самти озодии суҳан бо сабаби хуруҷи COVID-19

Маълумоти ғалат (дезинформатсия) ва COVID-19

Дезинформатсия мушкилоти ҷиддӣ дар мубориза бар зидди вирус ва ҳама гуна бӯҳронҳо дар соҳаи тандурустӣ мебошад.

Дар вақти хуруҷи COVID-19, мардуми тамоми ҷаҳон мекӯшанд, ки далелҳои аз бофтаҳо ҷудо кунанд. Баъзеҳо ақоид ва таҷрибаҳои пайгирӣ мекунад, ки хатар барои саломатиро кам накарда, балки зиёдтар мекунад.

Ҳукуматҳо одилона ба таҳдиди дезинформатсия бо ҷиддияти қатъӣ муносибат мекунад. Онҳо бояд сиёсатро таҳия кунанд, ки паҳншавии маълумоти бардурӯғро пешгирӣ кунанд ва ба маърақаҳои ҳадафмандона барпошуда оид ба дезинформатсия муқобилият кунанд.

Дезинформатсия на танҳо кӯшишҳои соҳаи тандурустиро халалдор мекунад, он метавонад дигар ҳуқуқҳои инсонро поймол кунад. Сарфи назар аз хатаре, ки дезинформатсия эҷод мекунад, ҳама гуна маҳдудиятҳо дар паҳнкунии маълумоти бардурӯғ бояд ба талаботи қонуният, зарурат ва таносубияти дар боло тавсифшуда мувофиқат кунанд.

Ҳангоми арзёбӣ кардани ин меъёрҳо, бояд қайд кард, ки мувофиқи ҳуқуқи озодии баён на танҳо маҳз изҳороти ростқавлона ё иттилоот ҳифз карда мешаванд⁵⁸. Дар ҳақиқат, изҳороти бардурӯғ низ мувофиқи ҳуқуқ ба озодии баён ҳимоя карда мешаванд.

Аз чумла, эълomiaи муштараки чор гузоришгар дар соли 2017 оид ба озодии баён тавсияхоеро дар бар мегирад, ки барои ҳукуматҳо дар мубориза бар зидди сар задани COVID-19⁵⁰ хеле муҳим мебошанд. Дар ин эълomia, Гузоришгарони махсус огоҳ мекунанд: Манъи умумӣ аз интишори иттилооте, ки дар асоси ғояҳои номуайян ва баҳснок, аз чумла “хабарҳои бардурӯғ” ё “иттилооти ғайри объективӣ”- аст, ба стандартҳои байналмилалӣ номувофиқанд. Мутаассифона, ҳукуматҳои тамоми ҷаҳон бо таъкид ба интишори маълумоти бардурӯғи эҳтимоли оид ба COVID-19 маҳз ин гуна қонунҳои репрессивиро бо баҳонаҳои хеле васеъ истифода мекарданд.

АРТИКЛ 19 борҳо дар бораи бисёре аз ин қонунҳо⁴¹ ва ваколатҳои аз ҳад васеъ, ки онҳо ба мақомоти ҳокимият дар бобати маҳдуд кардани озодии сухан пешкаш мекунанд, иҷрои худрсаронаи қонун ва маҳрум кардани мардум аз дастурҳои зарурӣ барои танзими рафтори худ тибқи қонун⁴ изҳори нигаронӣ кардааст.

Илова бар ин, масъалаи таносубии чораҳои расмӣ воқуниш ба дезинформатсия, ки бештар ба сензура, ҷазои ҷиноӣ ва маҳрумият аз озодӣ таъя мекунанд, боиси ташвиш аст.

Тавре ки дар боло ишора шудааст, баъзе ҳукуматҳо, алахусус Чин, барои паҳн кардани маълумот дар бораи COVID-19 сензураи қатъиро ҷорӣ кард, ба ин васила номоиш надод, ки усулҳои нармтари ҷазо кофӣ намебошанд. Ғайр аз он, дар бисёр кишварҳо ба таъқиби шахсоне, ки гӯё дезинформатсияро паҳн кардаанд, бо истифода аз қонунҳое, ки ҷазои саҳт, аз чумла ҳабсро пешбинӣ мекунанд, оғоз намуданд. АРТИКЛ 19 бар он назар аст, ки чораҳои ҷазоӣ дар шакли маҳрумият аз озодӣ танҳо бо шаклҳои вазнинтари ҷиноят, ки ба озодии сухан вобастаанд, ба мисли таҳрики нафрат бо нишонаҳои табъиз, ки таҳрик ба зӯрвариро нишон медиҳад, мутаносиб мебошанд⁴³

Илова бар ин, далелҳои асоснок барои худдорӣ аз чунин чораҳои қатъӣ барои мубориза бо дезинформатсия дар доираи эпидемия ва пандемия мавҷуданд. Муҳим он аст, ки одамон имкони изҳори нигаронӣ дар бораи паҳншавии COVID-19 ё аксуламали мақмотро бидуни тарс аз ҷазо, агар нигарониашон беасос бошад, ҳис кунанд.

Ҷазои шахсони алоҳида барои ноогоҳона паҳн кардани иттилооти бардурӯғ ба одамон осеб расонида ба мубодилаи маълумоте, ки барои зуд ошкор ва аксуламал нишон додан ба авҷи вирус зарур аст, монеъа эъҷод мекунанд. Рақиши саҳтгирии шадид нисбат ба дезинформатсия фаъолияти ҷамъиятиро маҳдуд кунанд, ки метавонад ба пешгирии сироятёбии барвақтӣ ва аксуламали самаранок оварда расонад. Мутаассифона, ба ғайр аз чораҳои воқуниш бар зидди интишори маълумоти бардурӯғ, ки қонунҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсонро поймол мекунанд, баъзе давлатҳо худ дезинформатсия ва таблиғотро паҳн мекунанд.⁴⁴ Ҳангоми бӯҳрон дар соҳаи тандурустӣ, барномаҳо ва сиёсати давлатӣ қатъан таҳти назорати ҷомеа қарор мегиранд, ки дар навбати худ давлатҳоро ташвиқ мекунанд, ки хабарҳоро назорат ва дарки фаъолияти мақмотҳои давлатиро ташаккул диҳад.

Ҳукумати Иёлоти Муттаҳида ва Чин ҳарду ба таҳрифи маълумот оид ба паҳншавии COVID-19 ва чораҳои ҷавобӣ гунаҳгор эълон шуданд.⁴⁵ Дигарон ба пинҳон кардани маълумот дар бораи паҳншавии вирус⁴⁴ ё таблиғи маълумоти бардурӯғ ба хоҷири манфиатҳои сиёсии худ айбдор карда шуданд. Дезинформатсияе, ки аз ҷониби давлат маблағгузори мешавад, махсусан хатарнок аст.

Ин эътимоди мардумро ба мақомотҳои давлатӣ коҳиш медиҳад ва ба чораҳои нодурусти воқуниши ҷомеа ва масъулини соҳаи тандурустӣ мусоидат мекунад.

Забони адоват

Дар қонунҳои байналмиллалӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон мафҳуми умумии қабулшуда барои истилоҳи «забони адоват» вучуд надорад. Бо вучуди ин, ҳукуматҳо, сиёсатмадорон ва шахрвандони оддӣ ин истилоҳро барои маҳкум кардани андешаҳои, ки бо онҳо розӣ нестанд ва барои даъват аз маҳдуд кардани баъзе намудҳои муайяни ибораҳо истифода мебаранд.

Эҳсосоти(манфӣ) нисбат ба хориҷиён равонашуда, аз ҷумла эҳсосоти зидди чинӣ, ки дар натиҷаи паҳншавии COVID-19 пайдо шуд, ба ҳуқуқи инсон таъсири ҷиддии манфӣ мерасонанд. «Забони адоват» метавонад баҳона барои зӯрварӣ ва табъиз бошад ва метавонад ба объектҳои онҳо дар амалӣ кардани ҳуқуқҳои худ монеъа эҷод кунад. Дар навбати худ, аксуламали дағал ба "забони адоват" метавонанд баҳсҳои ҷамъиятиро хомӯш кунад, ва ҳуқуқи озодии баёнро халалдор созад. Аз ин рӯ, ҳама гуна маҳдудиятҳои расмӣ нисбат ба "забони адоват" бояд ба меъёрҳои муқаррарнамудаи банди 3 моддаи 19 ва банди 2 моддаи 20 -и ПБҲФС мувофиқат кунанд.

Гарчанде баъзан давлатҳо метавонанд дар маҳдудкунии «забони адоват» манфиати қонунӣ дошта бошанд, масалан, барои рушди саломатии ҷамъиятӣ ё ҳифзи ҳуқуқҳои дигарон, онҳо аксар вақт бо тақия кардан ба ҷазои ҷиноӣ нисбат ба чораҳои сабуктар, иштибоҳ мекунанд. Ҳуқуқи шахрвандӣ ва маъмурӣ барои воқуниши мутаносиб ва самаранок ба «забони адоват» имкониятҳои зиёдеро фароҳам меорад. Ҷазои ҷиноятӣ бояд танҳо ҳамчун чораи охири ва дар ҳолатҳои ҷиддитарин истифода шавад ва набояд беш аз ҳад бошад⁴⁷.

Ғолибан давлатҳо аз ҳад зиёд ба ҷазоҳои ҷиноӣ нисбат ба равишҳои дигари муассир дар ҳалли проблемаи "забони адоват" тақия мекунанд. Дар ҷунин ҳуҷҷатҳо, ба монанди Қарори Шӯрои ҳуқуқи инсон 16/1848 ва Нақшаи Работ оид ба манъи тарғиботи нафратзо⁴, мақомоти СММ тавсияҳоро оид ба чораҳои мусбат, ки давлатҳо метавонанд дар мубориза бар зидди табъиз ва «забони адоват» пиёда гардонанд, пешниҳод карданд, аз ҷумла таъсиси механизмҳои расмӣ барои муайян кардан ва рафъи низоъҳои иҷтимоӣ, баргузориҳои тренингиҳо барои мансабдорони давлатӣ барои ташвиқи таҳаммулпазирӣ, дилгармии пешвоён бар зиди таҳаммулнопазирӣ ва мусоидат ба гуфтугӯ дар дохил ва миёни ҷомеаҳо, мусоидат ба гуногунандешӣ ва гуногунрангии васоити ахбори омма ва қабули қонунҳои қатъӣ зидди табъиз.

Ҳукуматҳо бояд ин чораҳоро дар нақшаҳои мубориза алайҳи ҳиссиёти зидди чиниён, эҳсосоти манфӣ нисбат ба хориҷиён ва "забони адоват" дар заминаи хуруҷи COVID-19 дохил кунанд.

Дар мубориза бар зидди «забони адоват» ва таҳаммулнопазирӣ субъектҳои ғайридавлатӣ, аз ҷумла васоити ахбори омма, шабакаҳои иҷтимоӣ ва ҷомеа бояд нақши хурдро бозанд (барои маълумоти бештар пойинтар нигаред).

ТУТ бо ЮНИСЕФ ва Федератсияи Байналмилалии Салиби Сурх дар мавриди таҳияи як қатор тавсияҳо барои ҳукуматҳо, васоити ахбори омма ва ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба мубориза бо стигмаҳои иҷтимоии марбут ба COVID-19.⁷⁰ муносибатҳои шарикӣ барқарор кард.

Вокуниши муассир ба авҷи COVID-19: нақши озодии сухан ва астрасӣ ба иттилоот

Чараҳои озоди иттилоот

Барои таъмини вокуниши муассир ба COVID-19 иттилоот зарур аст. Аз ин рӯ, қадами муҳим дар амалисозии стратегияҳои бӯҳронӣ дар соҳаи тандурустӣ бояд муайян кардани ниёзҳои калидии иттилоотии аҳоли, ҷомеаҳо ва ашхоси алоҳида бошад.

Бояд натанҳо таъмини маълумоти заруриро, балки чӣ гуна пешниҳод кардан онро, то он барои аудитория гуногуни мақсаднок дастрас ва фаҳмо бошад низ ба назар гирифт.

Рад кардан аз дастрасӣ ба иттилоот асосан бо набудани базаи қонунгузорӣ ва ҳам аз пӯшидагии мақомотҳои сершумори давлатӣ вобаста аст. Ғайр аз он, дар бисёр кишварҳо қонунгузориҳои репрессивӣ дастрасӣ ва паҳнкунии иттилооти дорои аҳамияти ҳаётан муҳимро маҳдуд мекунад. Ва танҳо баъзан озодии гирифтани ва паҳн кардани иттилоот, барои муайян намудан ва ҳалли мушкилот дар соҳаи ҳуқуқи инсон зарурӣ эътироф карда мешавад.

Нақши ВАО

Васоити ахбори оммаи озод ва мустақил махсусан дар давраи бӯҳрон дар соҳаи тандурустӣ, ба монанди хуруҷи COVID-19, аҳамият доранд. Воситаҳои ахбори омма дар пешниҳоди иттилоот ба одамоне, ки бо ин ё он роҳ метавонистанд гирифтори вирус шаванд, нақши марказӣ доранд. Васоити ахбори оммаи озод ва мустақил метавонанд чораҳои ҷавобии миллӣ ва байналмилалиро дар сар задани сироят пайгирӣ кунанд ва шаффофият ва ҳисоботдиҳиро дар иҷрои чораҳои зарурии тандурустӣ таъмин кунанд. ВАО инчунин метавонад иттилооти муҳимро дар самти муқобил - аз одамоне гирифтори ин ё он вирус ба мақомот ва ҷонибҳои дигари манфиатдор расонад.

Аз рӯзҳои аввал, бо пайдоиши аввалин хабарҳо дар бораи COVID-19 дар Хитой, журналистон дар паст кардани хатарҳои алоқаманд ба вирус нақши муҳим бозиданд. Онҳо нуқтаҳои нави сироятшударо ошкор мекарданд, дар бораи чораҳои муҳофизатӣ маълумот пешниҳод мекарданд, маълумоти бардурӯғро ошкор мекарданд ва уҳдадориро ба ҳукумат барои сиёсати пешгирифтааш бор мекарданд. Аммо, баъзан рӯзноманигорон инчунин тавассути паҳши иттилооти носоҳеҳ ё таъйиз стандартҳои баландтарини касби роия карда наметавонистанд.

Ба рӯзноманигорон фишор оварда, ҳукуматҳо қобилияти худро дар аксуламал нишон додан ба COVID-19 барбод медиҳанд. Мисолҳои равшани сӯиистифода аз салоҳиятҳо, аз ҷониби ҳукумат ба ҳабс гирифтани ва кушодани парвандаҳои ҷиноӣ нисбат ба рӯзноманигорон барои инъикоси мавзӯи вирус мебошад; дар бораи чунин далелҳо аз якҷанд кишварҳо гузориш дода буданд/1 Ба ҳар сурат, шаклҳои сабуқтари таъқиб ё тарсдиҳӣ, ба монанди назорат, мамнӯбиятҳои судӣ ё бекор кардани раводидҳо низ зараровар ва беаҳсул мебошанд.

Васоити ахбори омма дар бӯҳронҳои соҳаи тандурустӣ, ба монанди хуруҷи COVID-19, хеле зарурӣ мебошанд. Гузоришҳои дақиқ омодашуда ва бо далелҳо асосёфта барои фош кардани бофтаҳо, заъиф кардани маърақаҳои таблиғотӣ ва мубориза бо "забони адоват" кумак мекунад. Дар навбати худ, маълумоти нодурусти таъбизомез ё қасдан гумроҳ кунанда дар ВАО ба паҳншавии маълумоти бардурӯғ ва таҳаммулнопазирӣ мусоидат мекунад.

Дар ин робита, риояи этикаи журналистӣ нақши муҳим дорад/2 Журналистон бояд стандартҳои баланди касбиро риоя кунанд ва ба мардум маълумоти дақиқ ва бозътимод пешниҳод намоянд.

Стандартҳои касбӣ бояд ба самъи ҳама мутахассисон расонида шаванд, дар ҳама ширкатҳои васоити ахбори омма паҳн ва пешбарӣ карда шаванд ва сиёсати дохилии онҳо бояд ба рӯзномаи корӣ дохил намудани масъалаҳои марбут ба ин стандартҳоро дастгирӣ ва мусоидат намоянд.

Мақомоти танзимгари ВАО бояд стандартҳои баланди касбиро дастгирӣ ва ривоҷ диҳанд, ба фикру мулоҳизаҳои алоқамандонавшон оид ба кори ВАО дастрас бошанд ва барои чораҳои ҳимояи ҳуқуқӣ аз қабилӣ ҳуқуқи барои барқарор кардани ҳақиқат ва рад кардан, имкон фароҳам оваранд.

ВАО дар мубориза алайҳи дезинформатсия ва "забони адоват", инчунин дар мусоидат ба ғайри таъбиз ва яқдигарфаҳмии байнифарҳангӣ дар давраи бӯҳрон/3 нақши ҳалкунанда мебозад, Дар ҷое ки дезинформатсия паҳн мешавад, ВАО ва махсусан хадамоти давлатӣ, метавонанд дар ошкор ва фош кардани дурӯғҳо кумак кунанд.

Журналистон бояд маълумоти дақиқ диҳанд, аз стереотипҳои манфӣ канорагирӣ кунанд, ба наҷод ё миллат тамаркуз накунад ва аз ҷумла, дар бораи ҳолатҳои таъбиз гузориш диҳанд/4 Мақомоти танзимкунандаи ВАО бояд тавсияҳои мушаххасро дар асоси стандартҳои касбӣ, дар бораи он пешниҳод кунанд ки чӣ гуна журналистон бояд ба масъалаҳои дезинформатсияи барқасдона, «забони адоват» ва таъбиз муносибат намоянд.

Нақши шабакаҳои иҷтимоӣ

Шабакаҳои иҷтимоӣ дар ҳамгироии робитаҳо, паҳн кардани иттилоот ва табодули афкор нақши афзоянда доранд. Платформаҳои бартариятдор ба монанди Facebook, Twitter, SbuTube, Weibo ва ғайра метавонанд ҳам барои манфиати ҷамъият ва ҳам барои киштани тухми бесарусомонӣ ва нобоварӣ истифода шаванд. Ин имкониятҳо ҳангоми хуруҷи COV1D-19 боз ҳам аёнтар шуданд.

Ҳукуматҳо, кормандони тиб, ҷомеаҳо ва шахсони алоҳида мунтазам ба платформаҳои шабакаҳои иҷтимоӣ барои гирифтани маълумоти зарурӣ дар бораи вирус муроҷиат мекарданд. Бо вучуди ин, онҳо ҳамчунин бо маълумотҳои гуногун ва мутахолифи дар интернет ёфташон низ раҳгум заданд.

Шабакаҳои иҷтимоӣ ҳоло қудрати сензураро доранд, ки бо ҳам рақобат мекунад ё ҳатто аз ҳукуматҳо бартарӣ доранд. Аммо, онҳо ба он стандартҳои байналмилалӣ, ки ҳукуматҳо бояд онҳоро риоя кунанд, вобаста нестанд ва танҳо қисме аз онҳо стандартҳои ҳуқуқӣ инсонро ба сиёсат ва корашон фаъолона ворид мекунад.

Шабакаҳои иҷтимоӣ бояд кафолат диҳанд, ки ҳама гуна фаъолиятҳои манфиаш, ки дар нисбати контентҳои интернетӣ ё корбарон қабул мекунад, бояд шаффофу возеҳ дар шартҳои пешниҳоди хидматрасониҳо баён шуда бошад. Онҳо нисбат ба ҳукуматҳо ба доираи васеътари тадбирҳои воқуниш нишон додан ба маълуми ғалати ҳадафмандона имконияти бештар доранд, ки ин дар навбати худ имкони бештар барои амал кардан мутобиқи Принципҳои роҳбарикунанди СММ-ро ба онҳо медиҳад.

Ба ғайр аз масдуд кардани корбарон ё пок намудани маълумоти номуътамад шабакаҳои иҷтимоӣ ҳамчунин метавонад алгоритмҳои баёншуда барои пешбурди муҳтавои муътамад аз нав таҳия кунанд, аз контентҳои бештимоӣ огоҳӣ диҳанд, муваққатан аккаунтҳоро манъ кунанд ё пайвандҳоро ба сарчашмаҳои муътабар пешкаш намоянд.⁷⁴

Ҳамкориҳои байни шабакаҳои иҷтимоӣ ва дигар созмонҳо низ метавонад дар муқовимат нисбат ба маълумоти нодуруст ва “забони адоват” кӯмак расонад. Масалан, Facebook бо СУТ ва вазоратҳои тандурустӣ тавассути пешниҳоди линкҳо ба мундариҷаи муътабар дар лентаҳои хабарӣ ҳамкорӣ мекунад.⁷⁷ Facebook инчунин бо ташкилотҳои ҷудогона ва шахсони алоҳидае кор мекунад, ки бо тафтиши далелҳо барои муқовимат ба маълумоти нодуруст дар бораи вирус машғуланд. Чунин намунаи ҳамкориҳо ва ташаббусҳо аз ҷониби Гузоришгари махсуси СММ оид ба озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот ва аз ҷониби гузоршгарони минтақавӣ ва ва дигарон пуштибонӣ мешавад.⁷⁸ Аммо, шарикӣ, ки боиси ҳазфи контент ё дигар амалҳои манфӣ, ки алайҳи суҳан гуфтан дар Интернет ҳастанд, метавонад инчунин озодии баёни андешаро маҳдуд созад. Шабакаҳои иҷтимоӣ бояд шаффофиятро нисбати чунин шарикӣ нигоҳдоранд ва мутобиқатро бо стандартҳои байналмилалӣ дар самтҳои озодии суҳан таъмин намоянд.

Ҳукуматҳо аксар вақт кӯшиши таъсиррасонӣ ба он кардаанд, ки чи тавр шабакаҳои иҷтимоӣ изҳори андешаро дар платформаҳои идора ва пеш мебаранд, гоҳе бо талоботи қонунан муайяншуда, талаботи шахсӣ ва гоҳе бо таҳдиди аз бозор маҳрум сохтани ширкатҳо. Баъзе талаботи ҳукуматҳо, дар ҳоли иҷро намуданашон, метавонанд ба поймолкунии ҳуқуқҳои инсон оварда расонад, ба монанди дархостҳои беасос дар бораи маълумоти шахсӣ аз корбарон, ё фармоишҳо оид ба сензураи танқиди шахсони мансабдор. Тавре ки дар Принципҳои роҳбарикунандаи Созмони Милали Муттаҳид тавсиф шудааст, корхонаҳо бояд “роҳҳои риояи ҳуқуқҳои байналмилалии эътирофшудаи инсонро дар сурати бархурд бо талаботи мутаҳолиф пайдо кунанд”.⁷⁹

Гарчанде танзими кори шабакаҳои иҷтимоӣ на ҳамеша ба меъёрҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон мувофиқат мекунад, он бояд ба тавре татбиқ гардад, ки озодии баён ҳимоя карда шавад. Принципҳои мантиқии масъулияти миёнаравон стандартҳоеро муқаррар мекунад, ки муносибатҳои байни ҳукуматҳо ва платформаҳои онлайнро танзим менамояд.⁸⁰

Пеш аз ҳама дар байни онҳо ин принцип аст, ки миёнаравон барои мундариҷаи аз ҷониби шахсони сеюм интизоршуда ё ирсолшуда ҷавобгар нестанд.⁸¹ Ҳукуматҳо қонунҳоеро, ки ҷавобгариро ба миёнаравон вогузор мекунад, бояд бекор ё ислоҳ кунанд ва аз қабули қонунҳои монанд дар оянда худдорӣ кунанд.

Қайд кардан муҳим аст, ки шабакаҳои иҷтимоӣ бояд шаффофиятро дар муносибатҳои худ бо ҳукуматҳо таъмин кунанд.

Гузоришгари махсус аз ифшои «иттилоот дар бораи фаъолияти ҳукумат дар робита ба ҳамкориҳо бо ширкатҳо».⁸² даъват ба амал овард ва инчунин «гузоришҳои шаффоф»-ро, ки дар шабакаҳои иҷтимоӣ нашр мешуданд, ҳамчун ба қадри кофӣ нопурра танқид кард.⁸³

Чӣ тавре ки қаблан навишта шуд, паҳн кардани маълумоти ғалат таҳдиди ҷиддӣ ба ҳуқуқҳои инсон аст ва ҷиддан ба кӯшишҳои муқовимат ба паҳншавии COVID-19 монеа эҷод мекунад. Ҳукуматҳо, васоити ахбори омма ва шабакаҳои иҷтимоӣ бояд ба паҳншавии иттилооти бардурӯғ мубориза баранд, аммо танҳо бо риояи сиёсате, ки ба эҳтироми ҳуқуқ ба озодии баён ва дастрасӣ ба иттилоот асос ёфтааст.

Тавсияҳо

Тадбирҳои ҷавобӣ нисбат ба хуруҷи COVID-19 бояд бо кафолатҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон мутобиқат кунанд, аз ҷумла бо ҳуқуқҳои алоқаманд ба озодии андеша ва дастрасӣ ба иттилоот. АРТИКЛ 19 аз давлатҳо, ВАО ва шабакаҳои иҷтимоӣ барои андешидани тадбирҳои зерин даъват менамояд.

Барои давлатҳо

Ҳукуматҳо бояд ба таври фаъол иттилоотро дар бораи паҳншавии COVID-19, аз он ҷумла шумораи ҳолатҳо, тақсими ҷуғрофӣ, омори фавт ва барқароршавӣ ва сиёсати аксуламалҳои ҳукумат ошкор кунанд. Қадами аввалин ва муҳим маъракаҳои огоҳонидани ҷомеа, вебсоемаҳои марбут ба мушкилоти вирус ва наشري мақолаҳо дар шабакаҳои иҷтимоӣ бо пешниҳоди иттилооти замонавӣ дар бораи вирус ва тавсияҳо барои пешгирӣ аз он мебошанд. Уҳдадорӣҳо барои ҳифзи шаффофият ва ифшои маълумот бояд ба ҳама сиёсатҳо ва нақшаҳои амале шомил гарданд, ки дар ҷавоб ба паҳншавии COVID-19 таҳия шудаанд.

Ҳукуматҳо бояд қонунҳои озодии иттилоотро барои мусоидат ба дастрасӣ ба иттилооти оммавӣ, аз ҷумла тавассути ошкоркунии ҳатмии намудҳои алоҳидаи иттилоот ва таъсиси системаи коркарди дархостҳои иттилоотӣ аз ҷониби мақомоти давлатӣ барои гурӯҳҳо ва шахсони алоҳида татбиқ кунанд. Давлатҳо, ки айни замон дар қонунгузориҳои худон дар бораи озодии иттилоот қонунҳо доранд бояд дар навбати аввал бо роҳи ворид ва баррасӣ намудани тағйирот онҳоро бо стандартҳо ва таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ ва минтақавӣ мутобиқ гардонанд. Дигар давлатҳо бояд қабули қонунҳо дар бораи озодии иттилоотро баррасӣ кунанд ва ҳангоми таҳияи онҳо ҳама ҷонибҳои дахлдор имконияти иштирок дошта бошанд.

Мақомоти давлатӣ бояд аз истифодаи таъқиби ҷиноӣ ва дигар чораҳои маҷбуркунӣ ба сифати воситаи бунёдӣ дар мубориза бо «забони адоват» ва маълумоти нодуруст дар бораи паҳншавии COVID-19 худдорӣ кунанд.

Мурофиаҳои ҷиноӣ ва ҳабс бояд танҳо нисбат ба шаклҳои вазнинтарини ҷиноят, ки ба озодии суҳан вобастаанд, татбиқ карда шавад. Ба истиснои ҳолатҳои, ки ба ин категорияи маҳдуд мансубанд, мақомот бояд ҳама шахсонро, ки дар айни замон бо ибрази андешаҳои худон оид ба коронавирус айбдор карда мешаванд, ё онҳое, ки дар ҳамин асосҳо ҳабс шудаанд, раҳо кунанд.

Ғайр аз он, ҳукуматҳо бояд мораторияи истифодаи қонунгузори репрессивро дар воқуниш нисбат ба изҳоротҳо оид ба COVID-19 қорӣ кунанд. Онҳо бояд қорро оид ба ислоҳоти қонун барои таъмини мувофиқат бо стандартҳои байналмилалии марбут ба озодии баён оғоз кунанд.

- Мақомоти ҳокимияти давлатӣ бояд қаророти паҳн нашудани маълумоти бардурӯғро таъмин намоянд ва ҳукуматҳо бошанд бояд аз маърақаҳои ташвиқотӣ- тарғиботӣ ва маълумоти нодурусти мақсаднок худдорӣ кунанд.
- Ҳукуматҳо бояд ҳимояи бозътимоди шахсони иттилоъдиҳандаро таъмин кунанд. Дар бисёр кишварҳо, алақай ҳимояи иттилоъдиҳандагон дар доираи қонунгузори озодии иттилоот ё қонунҳои алоҳида вуҷуд дорад. Ин давлатҳо бояд ба татбиқи муттасили қонунҳо барои муҳофизати онҳое, ки аз рафтори ғайриқонунии ҳукуматҳо ё ноқомии тасмимҳои сиёсии марбут ба COVID-19 изҳори нигаронӣ мекунанд, тамарқуз намоянд

Кишварҳое, ки қонунгузори мушаххасе барои ҳифзи иттилоъдиҳандагон надоранд, бояд аз таъқиб ва маҳдуд қардани қасоне, ки ба манфиати қамъиятӣ иттилоотро дар қорай COVID-19 интишор мекунанд, худдорӣ кунанд.

Ҳукуматҳо бояд қорой муқориза бо «қабони адоват» ва таҳаммулноқазирӣ тақбирҳое муқбате андешанд, ки ба стандартҳои байналқилалӣ ва тақрибаҳои беқтарини ҳифзи ҳуқуқи инсон мувофиқанд. Қарори 16/18 Шӯрои ҳуқуқи инсон ва Нақшаи амали Работ дар ин қобат ба сифат роқнамо хидмат мекунанд.

Ҳукуматҳо бояд қорой таъмини муҳити озод, мустақил ва гуногунқабҳои қасонаҳо қораҳо андешанд, алаҳусус тавассути тақия ва дастқирри зақинаи меъёри-ҳуқуқӣ, ки худидорақунӣ ва мустақилияти бақши ВАО ва пақши барномаҳоро таъмин меқамояд. Давлатҳо инқунин метавонанд мақъалаи дастқирри ВАО-и мустақили қамъиятиро бо ҳадақҳои даққ муайяншуда, яъне хидматрасонӣ ба манфиатҳои қамъиятӣ, аз қумла тавассути инъикоси мушқилоти COV1D-19 ва бўҳронҳои дигар дар соҳаи тиб, баррасӣ кунанд.

Мақомоти давлатӣ бояд ба таъқибии рӯзноқанигороне, ки мушқилоти COVID-19 ва воқуниши расмӣ оид паҳншавии онро инъикос меқамоянд, хотима бақшанд.

Ҳукуматҳо бояд қораҳоро қиҳати пешқурди саводноқии қасонай ва рақамӣ қи дар мақмуъ ва қи воқаста ба сар задани COV1D-19 баррасӣ кунанд. Ин метавонад аз илова нақудани дарсҳои саводноқии қасонай ва рақамӣ ба барномаи таъқимӣ, ҳамқирой бо қомеаи шаҳрвандӣ ва шабақаҳои иқтимой иборат бошад.

Барои ВАО

Воситаҳои ақбори оқма ва рӯзноқанигорон бояд дар робита ба сар задани COVID-19 маълумоти нодуруст, тақлиғ ва тақъизро аз қониби субъектҳои давлатӣ ё ғайридавлатӣ ба таври қабол гузориш диҳанд. Иттилооти даққ аз сарқашмаҳои муътабарии журналистӣ яке аз воситаҳои пуқкуваттарин қорой пешқирӣ аз паҳншавии маълумоти бардурӯғ ва "қабони адоват" мебошад.

ВАО ва рӯзноқанигорон бояд аз системаҳои муассири худтанқимқуниро дастқирӣ кунанд,- ҳам аз мақомоти қиллӣ оид ба баррасии шикоятҳо ва омбудсменҳо ва ҳам аз муҳаррирон оид ба риоқияи одобу ақлоқ дар қасонаҳои ҳусусӣ.

Чунин мақомот ё шахсони мансабдор бояд ба таъмини барқароркунии ҳақиқат ва радкунӣ барои рафъи иттилооти носаҳеҳ ё таъбизомез дар заминаи сар задани COVID-19 кӯмак кунанд.

Ҳангоми инъикоси COVID-19, ВАО ва журналистон бояд стандартҳои баландтарини этикаи касбиро, аз ҷумла принципҳои баробариро риоя кунанд. Онҳо бояд дар бораи COVID-19

ба таври дақиқ гузориш диҳанд ва аз стереотипҳои канорагирӣ кунанд ва таваҷҷуҳро ба наҷод, миллат ё пайдоиши қавмӣ тамаркуз надиханд.

Барои шабакаҳои иҷтимоӣ

Шабакаҳои иҷтимоӣ дар масъалаи танзими паҳншаваии маълумоти бегуноҳ ва "забони адоват" дар платформаҳои мутобиқ бо равиши " ҳуқуқҳои инсон бидуни сару садо ҳимоя шудаанд" бояд сиёсати дақиқ ва фаҳмоеро пайгирӣ намоянд, ки Гузоришгари махсуси СММ оид ба озодии баён аз он пуштибонӣ менамояд.

Дар солҳои охир, бисёр ширкатҳо сиёсати модератсияи контентро тавассути пешниҳоди таърифҳои дақиқтар ва мисолҳои вайронкунии контент такмил доданд. Онҳо бояд ин раванди таъмин намудани возеҳиятро минбаъд ҳам идома диҳанд. Илова бар ин, қоидаҳои таҳия намудани шабакаҳои иҷтимоӣ, ки фаъолиятҳои дар масоили марбут ба хуруҷи COVID-19 танзим мекунанд, бояд возеҳ ва ба стандартҳои қонуният, ки дар ҳуқуқи байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон муқаррар шудаанд, мувофиқ бошанд.

Шабакаҳои иҷтимоӣ бояд чораҳои лозимаро барои андешидани тадбирҳои алайҳи "забони адоват" ва паҳн кардани маълумоти носаҳеҳ дар бораи COVID-19 пешбинӣ кунанд. Онҳо бояд корбаронро дар бораи ин гуна амалҳои ғоҳ созанд, хоҳ ҳазфи контент бошад, хоҳ маҳдудият ба дастрасӣ ё бастанӣ аккаунтҳо. Демонетизатсияи контент ҳамчунин бояд тибқи расмиёти возеҳ ва шаффоф гузаронида шавад, зеро он ҳам шаклҳои модератсияро нишон медиҳад. Дар ҳама ҳолатҳо, ба корбарон бояд имкони шикоят кардан аз болои тасмимҳои дода шавад.

Шабакаҳои иҷтимоӣ бояд шаффофияти пурраи ҳамкориҳои худро бо ҳукуматҳо дар бораи масоили иттилооти ғалат ва COVID-19 таъмин кунанд. Ин маълумот метавонад ба ҳисоботи даврии шаффофият дохил карда шавад, ки онҳо бояд пурра ва ҳамаҷониба бошанд. Илова бар ин, шабакаҳои иҷтимоӣ бояд ба он дархостҳои ҳукумат, ки ҳуқуқи инсонро поймол мекунанд, муқовимат кунанд.

Дар ниҳоят, шабакаҳои иҷтимоӣ бояд шарикӣ мавҷударо барои мубориза бо "забони адоват" ва паҳн кардани маълумоти бардурӯғ дар атрофи COVID-19 истифода ва раванг диҳанд.

Онҳо бояд бо Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ ва вазоратҳои тандурустии саросари ҷаҳон бо мақсади паҳн кардани иттилооти дақиқ дар бораи вирус ҳамкорӣ кунанд. Шарикӣ бо шахсони сеюм ва шахсони воқеӣ низ қобили дастгирӣ аст. Бо вучуди ин, шабакаҳои иҷтимоӣ бояд кафолат диҳанд, ки ҳама гуна фаъолиятҳои дар доираи ҳамшарикӣ мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон амалӣ карда мешаванд.

Ёддоштҳо

Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ (СҮТ (ВОЗ), Naming the coronavirus disease (COVID-19) and the virus that causes it, бидуни сана, [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)

1. СҮТ, Панели иттилоотӣ оид ба назорати ҳолатҳои, ки ба коронавируси нав марбутанд (COVID-19), без даты, [https://es.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://es.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)
2. Ниг., масалан: Li 'man, China Silences Critics Over Deadly Virus Outbreak, Ню Йорк Таймс, аз 27 январи соли 2020, <https://www.nytimes.com/2020/01/27/world/asia/china-coronavirus-critics.html>; Human Rights Watch, China: Respect Rights in Coronavirus Response, 30 январи соли 2020., <https://www.hrw.org/news/2020/01/30/china-respect-rights-coronavirus-response>
3. Ниг., масалан: G. Shih, E. RauhaJa & i.H. Sun, Early missteps and state secrecy in China probably helped the coronavirus; to spread farther and faster; Вашингтон Пост, 1 февралӣ соли 2020., <https://www.washingtonpost.com/world/early-missteps-state-secrecy-china-helped-coronavirus-spread-farther-faster/2020-02-01/>; Chris Buckley and Steven Lee Myers. As New Coronavirus Spread, China's Old Habits Delayed Fight, Ню Йорк Таймс, 1 февралӣ 2020, <https://www.nytimes.com/2020/01/31/us/politics/china-coronavirus.html>
4. Ниг., масалан См., : Li 'ban, widespread Outbreak in China Over Death of Coronavirus Doctor, Ню Йорк таймс, 7 февралӣ с. 2020., <https://www.nytimes.com/2020/02/07/world/asia/china-coronavirus.html>
5. СҮТ, Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report - 13, 2 февралӣ с. 2020., <https://www.who.int/disease-outbreak-news/item/20200213>
6. Дар ин матлаб истилоҳи «дезинформатсия» ба тамоми маълумоти ғалату раҳгумсозанда ё нашри маълумоти номуътамад тааллуқ дорад, дар тафовут аз «дезинформатсияи ҳадафмандона», ки иборат аз маълумоти нодурӯстест, ки масалан бо ниати бадхоҳона барои фиреб додан, сардаргумӣ ё дасткорӣ кардан истифода мешавад.
7. СҮТ, Мулоҳизаҳои директори генералӣ дар нишаст барои ВАО оид ба коронавируси нави 2019 аз 8 февралӣ соли 2020. Директори генералӣ гуфт, «алҳол ки паҳншавии вирус идома дорад, дезинформатсия кори беназири кормандони тибро бештар мушкил мекунад. Он тавачҷуҳи тасмимгирандагонро аз ҳадаф дур мекунад, ҳалал ворид мекунад ва барои омма тарс эҷод мекунад», <https://www.who.int/dg/speeches/detail/director-general-s-re-maiks-atith&:nkdia:brisfing-cn-дз.и.9:n&gl:coronavirus^s-feb-shary-aii>
8. Ниг, масалан.СҮТ, Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: Myth busters, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>; M. Rich-tel, W.H.O. Fights a Pandemic Besides Coronavirus: an "Infodemic", Ню Йорк Таймс, 6 февралӣ 2020 г., <https://www.nytimes.com/2020/02/06/health/coronavirus-misinformation-social-media-.html>; E.J. Dickson, Coronavirus Is Spreading-And So Are the Hoaxes and Conspiracy Theories Around It, Роллинг Стоун, 2 мартӣ с. 2020, <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/coronavirus-chinabat-patent-conspiracy-theory-942416/>

9. J. Gregory, The coronavims 'infodemic' is real. we rated the websites responsible for it, 23 феввали с. 2020., <https://www.statnews.com/2020/02/28/v.ebsites-sp-readhg-co-roravims-mirinfo-imatorv-infedamia>.
10. Ниг, масалан, М-Ј. Kim, Fears of new virus trigger anti-China sentiment worldwide, 2 феввали соли 2020, [https://www.fox.com/04fi\\$aaafaii374aicoab423:-adcbdcabi](https://www.fox.com/04fi$aaafaii374aicoab423:-adcbdcabi)
11. Ниг, масалан, Amnesty International, Singapore: Sai3l mede companies forced to cooperate with abuswe fake news law, аз 19 феввали соли 2020 <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/02/rin-gaioie-social-media-abuswe-feke-news-law/>; M TOstevin & J. Geddie, Coronavius sends Asbls socel media censors into onerdrate, 4 феввали соли 2023 г., <https://www.reuters.com/article/us-china-health-fakenews/coronavims-sends-asias-social-media-censors-into-onerdrate-iduSKBN12Y1AC>; B.Schmidt, IAUhan Gator's Oeah shows Risks of Asa's Fake rfews C rackdown, аз 7 феввали соли 2020 <https://www.bloombergl.com/news/articles/2020-02-06/take-news-a-nests-jump-ac-ross-asia-to-stem-vims-hfodemi>
12. Ниг, масалан, T. Wocnbandit, TTwoanested forspreading coronavius feke nets?, 30 январ соли 2020., <https://www.khaosodendgh.com/politics/2020/01/30/two-a-nested-for-sp-reading-coronavims-feke-newshttps://www.arti.lel.9.Q.ia/iescun:es./iaai--Coronavius-c-risis-highlights-need-fbr-tte-free-flow-of-infonTation/>
13. ARTICLE 19, Iran: Coronavirus crisis highlights need for the free flow of information, 27 феввали соли 2020, <https://www.article19.org/resources/iran-coronavirus-crisis-highlights-need-for-the-free-flow-of-information/>
14. СУТ, About EPI-WIN, <https://www.epi-win.com/about-epi-win> 1. СУТ, Мулоҳизаҳои директори генералӣ, ниг. ба боло.
15. СУТ, About EPI-WIN, <https://www.epi-win.com/about-epi-win>
16. СУТ, Мулоҳизаҳои директори генералӣ, ниг. ба боло.
17. Масалан, Facebook «роп ап-ҳои омӯзиширо» бо иттилоот аз СУТ ва мақомоти миллии тандурустӣ дар раддаи аввали натиҷаҳои ҷустуҷӯ оид ба мавзӯи коронавирус ҷой медиҳад; ниг. К-Х. Jin, Роҳбари шуъбаи тандурустии Facebook, Keeping People Safe and Informed About the Coronavirus, 30 январ соли 2020., бо таҷдид аз 3 март соли 2020, <https://about.fb.com/news/2020/03/coronavirus/>. Facebook ҳамчунин шабакаи берунии ширкатҳо ва шахсони босалоҳиятеро истифода мебарад, ки ба санҷиши далелҳо бори фош намудани гуфтори дуруғи марбут ба вирус машғуланд. Дар як пости моҳи март дар Facebook Марк Зукерберг эълон кард, ки ширкат ба мақсади мусоидат дар интишори маълумоти саҳеҳ дар ихтиёри СУТ «чи қадар ки лозим бошад ҳамон қадар ҷой барои реклама мегузорад»; ниг. M. Zuckerberg, пост дар Facebook, аз 4 март соли 2020., <https://www.facebook.com/4/posts/10111615249124441/>. Twitter ҳам маълумоти муътамадро дар сафи аввали натиҷаҳои ҷустуҷӯ мегузорад ва иттилоияҳои ҷустуҷӯиеро масдуд мекунад, ки метавонад хонандаро ба натиҷаҳои номуътамад баранд; ниг. J. Chu & J. McDonald, Twitter, Helping the world find credible information about novel #coronavirus, 29 январ соли 2020., https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/authoritative-information-about-novel-coronavirus.html
18. См.: A. Maryon-Davis, Outbreaks under wraps: How denials and cover-ups spread ebola, Sars and Aids, Index on Censorship, vol. 14(1), 12 март соли 2015.

19. Ассамблеяи генералии СММ ,Эъломияи умуми ҳуқуқҳои инсон , аз 10 декабри соли 1948 ,217 А (III). Эъломияи умумии ҳуқуқҳои инсон, ҳарчанд ки тавассути резолютсияи Ассамблеяи генералии СММ қабул шудааст, барои давлатҳо қатъиян ҳатмӣ нест. Аммо бисёре аз муқаррароти он ба ҳайси ҳуқуқҳои маъмулии байналмилалӣ аз лаҳзаи қабул шуданаш дар соли 1948, дорои қувваи қонунӣ ҳисобида мешаванд ; ниг.: Филартига алайҳи Пена-Ирала, 630 F.2d 876 (1980 ., суди апеллятсионии музофоти ИМА, музофоти 2).
20. Пакти байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ, 16 декабри соли 1966., Маҷмуи шартномаҳои байналмилалии СММ, ҷ. 999, саҳ.. 171.
21. Моддаи 10-и конвенсияи аврупоӣ оид ба ҳимояи ҳуқуқҳои инсон ва озодиҳои бунёдӣ , 4 сентябри соли 1950 .; Моддаи 9 Хартияи африқоии ҳуқуқҳои инсон ва халқҳо (Банжӯльская хартия), 27 июни соли 1981 .; Моддаи 13 –и конвенсияи амрикоӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, 22 ноябри соли 1969.
22. ПБҲШС, моддаи 19, п. , п. 2.
23. ПБҲШС, моддаи 19, п. 3; Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон. Мулоҳизоти тартиби умумӣ №34 ба моддаи 19: Озодии афкор ва баён, ҳуҷҷати СММ ООН №CCPR/C/GC/34, п. 11 ва 12.
24. Ҳамон ҷо, п. 21-36.
25. Ҳамон ҷо, , п. 35.
26. Ҳамон ҷо,
27. Ҳамон ҷо, п. 30.
28. Мулоҳизоти тартиби умумӣ №34, п. 38.
29. Ҳамон ҷо, п. 18.
30. Ҳамон ҷо, п. 19.
31. Ҳамон ҷо. , п. 7.
32. Ҳамон ҷл, п. 18 (ишора ба п. 7 ва поварақи 7).
33. Ниг., масалан: Суди аврупоӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон, Торгерсон алайҳи Исландия, 25 июни соли 1992 ., аризаи №13778/88, п. 63 ё Кастеллс алайҳи Испания, 24 апрели соли 1992 ., аризаи №11798/85, п.43.
34. Суди аврупоӣ.Дичанд ва дигарон алайҳи Австралия, 26 феввали соли 2002., аризаи №29271/95, п. 40.
35. Мулоҳизоти тартиби умумӣ № 34, п. 13.
36. Маърузаи Гузоришгари махсус дар масъалаи ҳуқуқи ҳар нафар ба дастёбии сатҳи балантарини саломатии ҷисмонӣ ва равонӣ , 11 августи соли 2008 , ҳуҷҷати СММ № А/63/263, п. 11.

37. Принципҳои роҳбарикунандаи фаъолияти соҳибкорӣ аз зовияи ҳуқуқҳои инсон: татбиқи чаҳочубаи СММ «Ҳимоя, эҳтиром ва ислоҳ кардан (Принсипҳои Рагги), ҳуҷҷати СММ № A/HRC/17/31, 21 марти соли 2011, мулҳақот. Шурои СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон прнсипҳои роҳбарикунандаро дар резолютсияи 17/4 СПЧ қабул намуд, ҳуҷҷати СММ № A/HRC/RES/17/14, 16 юни соли 2011 . ARTICLE 19 – Free Word Centre, 60 Farringdon Rd, London EC1R 3GA – www.article19.org – +44 20 7324 2500
38. Принципҳои роҳбарикунандаи фаъолияти соҳибкорӣ аз зовияи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон., ки аз ҷониби Шурои СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон 16 майи соли 2011 қабул шудаанд, ҳуҷҷати СММ ООН № HR/PUB/11/04.
39. Ҳамон ҷо, принсипи 11.
40. Ҳамон ҷо, принсипи 12.
41. Ҳамон ҷо, принсипи 13(b).
42. Ҳамон ҷо, принсипи 15.
43. Ҳамон ҷо, принципҳои 17 ва 18.
44. Ҳамон ҷо, принсипи 22.
45. Маърӯзаи Гузоришгари махсус оид ба масъалаи пуштибонӣ ва Ҳимояи ҳуқуқи озодии баён ва ифодаи озоди он 6 апрели соли 2018 ., ҳуҷҷати СММ № A/HRC/38/35, п. 10.
46. Маърӯзаи Гузоришгари махсус оид ба масъалаи пуштибонӣ ва Ҳимояи ҳуқуқи озодии баён ва ифодаи озоди он 9 октябри соли 2019 ., ҳуҷҷати СММ № A/74/486, п. 42.
47. Эъломияи муштараки соли 2017 , ниг. боло, п. 4(a) и (b).
48. Маърӯзаи Гузоришгари махсус, апрели соли 2018 г., п. 26.
49. Эъломияи муштараки соли 2017 , ниг. боло, п. 4(c); Маърӯзаи Гузоришгари махсус, апрели соли 2018 ., п. 37-38.
50. Эъломияи умумии ҳуқуқи инсон, моддаи 25, п. 1.
51. Пакти байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ , 16 декабри соли 1966 ., Маҷмуаи шартномаҳои байналмилалӣ СММ, ҷ. 993, саҳ. 3, м. 12. Ҳамон ҷо, п. 16.
52. Ниг.: ARTICLE 19, A Healthy knowledge: Right to information and the right to health, соли 2012 ., <https://www.article19.org/resources/healthy-knowledge-right-information-right-health/>
53. Кумита оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ. Мулоҳизоти тартиби умумӣ №14: Ҳуқуқ ба дастёби сатҳи балантарин саломатии ҷисмонӣ ва равонӣ (м. 12), 11 августи соли 2000 қабул шудааст.), ҳуҷҷати СММ № E/C.12/2000/4, п. 12(b). Ҳамон ҷо, п. 34.
54. Шуро оид ба ҳуқуқи инсон. Маърӯзаи Гузоришгари махсус Пол Хант дар масъалаи ҳуқуқи ҳар нафар ба дастёбии сатҳи балантарини саломатии ҷисмонӣ ва равонӣ , 31 январӣ соли 2018, ҳуҷҷати СММ № A/HRC/7/11, п. 40.
55. Мулоҳизоти тартиби умумӣ № 14, ниг. боло, п. 50.
56. Ҳамон ҷо, қисмати муқаддимаӣ.

57. Эълomiaи муштараки соли 2017, ниг. боло.
58. Ҳамон чо, п. 2(а).
59. Ниг.,масалан: ARTICLE 19, Thailand: Computer Crime Act, аз 31 январӣ соли 2017., <https://www.article-19.org/resources/thailand-computer-crime-act/>; ARTICLE 19, Singapore: New law on “online falsehoods” a grave threat to freedom of expression, аз 9 майи соли 2019., <https://www.article19.org/resources/singapore-new-law-on-online-falsehoods-a-grave-threat-to-freedom-of-expression/>; ARTICLE 19, Malaysia: Communications and Multimedia Act must be urgently revised, 24 мартӣ соли 2017 ., <https://www-article19.org/resources/malaysia-communications-and-multimedia-act-must-be-urgently-revised/>
60. Мулоҳизоти тартиби умумӣ №34, ниг. боло, п. 25.
61. Мулоҳизоти тартиби умумӣ №34, п. 34 ва 46-49, яқоя бо ПБҲСШ ҳонда шавад, моддаи 20, п. 2.
62. Эълomiaи муштараки соли 2017 , ниг. боло, қисмати муқаддимаӣ. Маърузачиён тарғибот ва дезинформатсияи аз ҷониби давлат маблағгузоришударо ҳамчун хатари ҷиддӣ ба ҳуқуқи ҷомеа барои иттилоот муайян намуданд.
63. Ниг., масалан, J.Dalton, Mike Pompeo refuses to deny conspiracy theory that coronavirus is 'hoax created to damage Trump, Индепендент, 1 мартӣ соли 2020 г., <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/coronavirus-mike-pompeo-trump-hoax-outbreak-us-cases-ted-lieu-a9366516.html>; или J. Palmer, Beijing Knows Who to Blame for the Virus: America, Файнэншл Таймс, 2 мартӣ соли 2020 ., <https://foreignpolicy.com/2020/03/02/china-blames-united-states-coronavirus/>
64. ARTICLE 19, Iran: Coronavirus crisis, ниг. боло.
65. Мулоҳизоти тартиби умумӣ № 34, ниг. боло, п. 34; Маърузаи Гузоришгари махсус оид ба масъалаи пуштибонӣ ва ҷимояи ҳуқуқи озодии баён ва ифодаи озоди он , 9 октябри соли 2019 , ҳуҷҷати СММ № А/74/486, п. 15.
66. Резолютсия 16/18-и Шуроии ҳуқуқи инсон оид ба мубориза бо адами таҳаммулгарой, қолабҳои манфӣ, тағмагузорӣ ва табъиз, ташвиқ ба зуровари ва зуроварие, ки ба дин ва боварҳо таъя мекунад, ҳуҷҷати СММ № А/HRC/Res/16/18, аз 24 мартӣ соли 2011., https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A.HRC.RES.16.18_en.pdf
ARTICLE 19 – Free Word Centre, 60 Farringdon Rd, London EC1R 3GA – www.article19.org +44 20 7324 2500
67. Нақшаи амали Работ оид ба манъ намудани тарғиботи бадбинии динӣ,, наҷодӣ ва қавмӣ ,ки иборат аз таҳрик ба табъиз, адоват ва хушунат аст, ҳуҷҷати СММ №А/HRC/22/17/Add.4, аз 5 октябри соли 2012., <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/RabatPlanOfAction.aspx>
68. СУТ, ЮНИСЕФ ва Федератсияи байналмилалии Салиби Сурх Social Stigma associated with COVID-19, бидуни сана, <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-stigma-guide.pdf>
69. Ниг. бахши Alerts дар сомонаи Кумитаи ҷимояи рӯзноманигорон, <https://cpj.org/news/>

70. ниг. хамчунин: Эъломияи муштарақ, ниг. боло, п. 5(а) и (b); ARTICLE 19, принципҳои Кемден оид ба озодии баён ва баробарӣ, 30 апрели соли 2009 г., п 7, <https://www.article19.org/resources/camden-principles-freedom-expression-equality/>
71. Принципҳои Кемден, ниг. боло, принципҳои 6, 7 ва 9.
72. Ҳамон ҷо. Ниг. боло.
73. Ниг.. Маърӯзаи Гузоришгари махсус, ниг. боло, апрели соли 2018 ., п. 31; Маърӯзаи Гузоришгари махсус, ниг. боло, октябри соли 2019 , б. 51.
74. Ниг. боло.
75. Эъломияи муштарақи соли 2017 , ниг. боло, б. 4(е).
76. Принципҳои роҳбарикунандаи СММ, ниг. ба боло.принсипи 22(b).
77. Принципҳои манилиягии масъулияти миёнаравон, 24 март соли 2015, <https://www.manilapriniciples.org/>
78. Ҳамон ҷо.принсипи 1; ё Маърӯзаи Гузоришгари махсус оид ба масъалаи ташвиқ ва ҳимояи ҳуқуқи озодии афкор ва баёни озоди он , 30 мартаи соли 2017 ., ҳуҷҷати СММ № А/НRC/ 35/22, б. 49; Эъломияи муштарақи соли 2017 , ниг. Ба боло, б. 1(2).
79. Маърӯзаи Гузоришгари махсус, март соли 2017 , б. 70.
80. Маърӯзаи Гузоришгари махсус, апрели соли 2018 ., б. 40. ARTICLE